Kronika

Domagoj Zovak

ZNANSTVENI SKUP "VUKOVARSKA BITKA - BITKA ZA HRVATSKU" (13.-14. 11. 2009.)

U Vukovaru je 13. i 14. studenoga 2009. održan znanstveno-stručni skup u organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba i Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar - područni centar Vukovar s temom "Vukovarska bitka - bitka za Hrvatsku (prilog kontinuiranom istraživanju)". Skup je organiziran u suradnji s Muzejsko-multimedijalnim odjelom Domovinskog rata u Vukovaru, Državnim arhivom u Vukovaru, Koordinacijom udruga proisteklih iz Domovinskog rata Vukovar, te Centrom za istraživanje ratnoga zločina iz Vukovara. Na skupu je izlaganje imalo 17 znanstvenika i drugih predavača te sudionika Domovinskog rata. Sudionici skupa su 13. studenog posjetili i "Mjesto sjećanja" u vukovarskoj bolnici te su položili vijenac kod masovne grobnice na Ovčari, Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata i spomen-obilježju HNK "Radnički".

Prvo izlaganje je imao dr. sc. Renato Matić s Instituta Ivo Pilar u Zagrebu s naslovom *Vukovarska bitka i slična povijesna iskustva (neke simboličke i vrijednosne odrednice)*. U svome referatu dr. Matić je napravio usporedbu Vukovarske bitke s nekim bitkama iz povijesti koje je svjetska povijest okvalificirala kao herojske, a koje su služile kao primjer nadljudskog otpora višestruko brojnijem neprijatelju. To su Bitka kod Termopila, Bitka kod Alama i Staljingradska bitka. Dr. Matić je istaknuo kako je zajedničko ovim bitkama vrijednosno i simboličko dobro koje se prezentira kroz razne legende, filmove, literaturu, udžbenike i milijune posjetitelja, a zajedničke su im i univerzalne vrijednosti branitelja kao što su ljubav, hrabrost, solidarnost, požrtvovnost, nasuprot mržnji, kukavičluku, gramzivosti, ratnom profiterstvu i sličnim osobinama napadača. Matić je na kraju izlaganja postavio pitanje koliko su danas u hrvatskom društvu prisutne "vukovarske" vrijednosti (ljubav, hrabrost, solidarnost, požrtvovnost, kreativnost), a koliko one "agresorske" (nebriga za druge, kukavištvo, nasilje, pljačka, ratno profiterstvo), te koja logika prevladava u važnim društvenim odlukama: ona koja se temelji na "vukovarskim" načelima ili ona logika koja se zasniva na "agresorskim" načelima.

Danijel Rehak (suautor mr. sc. Krešimir Bušić), predsjednik Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora (HDLSKL), u svom je referatu izložio *Organizaciju obrane u Vukovaru 1991. godine*. Predstavljena je kronologija događaja počevši od 25. listopada 1990. do 31. kolovoza 1991. Kroz svoje izlaganje Rehak je podsjetio na prosvjede SDS-a i iskazivanje velikosrpskih parola (22. 2. 1991), na formiranje prvih nenaoružanih odreda u Vukovaru u skladu s odlukom predsjednika RH (10. 3. 1991.), na iseljavanje Srba (žene i djece) iz Slavonije u Vojvodinu uz postavljanje barikada oko Vukovara (2. 4. 1991.), na pogibiju 12 hrvatskih policajaca u Borovu Selu (2. 5.), na onemogućavanje prolaska tenkova u Bogdanovcima koje su vlastitim tijelima izvršili mještani (5. 5.). Rehak je također podsjetio i na iznenadni noćni napad 300 pobunjenih Srba iz Borova Sela i JNA na Borovo Naselje (1. 7. 1991.); pogibiju dvojice pripadnika ZNG-a na Sajmištu (2. 7. 1991.); dolazak 50 teških topova za pobunjene Srbe u Šid i na daljnje iseljavanje srpskih obitelji iz grada (20. 7. 1991.). Rehak u svome izlaganju podsjeća i na dolazak predsjednika RH u Vukovar i na raketiranje Novih Čakovaca zrakoplovima od strane JNA prilikom kojeg je smrtno stradalo troje, a ranjeno je 10 pripadnika ZNG-a (21. 7. 1991.); zatim na imenovanje povjerenika za grad Vukovar od strane vlade RH (24. 7. 1991.); na napad na zapadni dio Vukovara iz smjera Trpinje prilikom čega su prekinute sve telefonske veze Vukovara s ostatkom svijeta (28. 7. 1991.); na završetak izgradnje ceste Bogdanovci-Marinci (29. 7. 1991.); na boravak beogradskog izaslanstva u Borovu Selu i na izjavu bivšeg vukovarskog gradonačelnika, Srbina Dokmanovića, kako su Srbi konačno odlučili da više neće živjeti niti u RH niti s Hrvatima (30. 7. 1991.). U Vukovar 8.8. dolazi predsjednik vlade RH i preporučuje se da građani ostanu u gradu, a unatoč tome 33 autobusa s djecom odlaze prema moru iz grada; 13. 8. izvršen je žestoki napad na grad prilikom čega je u tri sata na grad palo oko 120 projektila; 18. 8. JNA se nalazi u tri hrvatska i u svim selima s većinski srpskim stanovništvom; 26. 8. Vukovar, Ilok i Borovo Naselje opkoljeni su tenkovima i transporterima, a na Vukovar i Borovo Naselje palo je oko 1200 granata; 28. 8. grad posjećuje posebni izaslanik Europske zajednice, a u vukovarskoj bolnici nalazi se više od 70 ranjenika; 31. 8. u napadu na Mitnicu i Borovo Naselje ranjeno je 26 civila od čega devetero djece.

Stipo Pole, ratni načelnik vukovarske PU, imao je izlaganje na temu *Hrvatska policija u Domovinskom ratu – uloga policije u obrani Vukovara 1991.* On je napomenuo kako je od svibnja 1990. vukovarska policija bila pod jurisdikcijom Vinkovačke policijske uprave, a status samostalne Uprave dobila je 25. 6. 1991. Pravi samostalni rad počinje i prije službenog proglašenja, točnije od 2. svibnja 1991. kada je u Borovom Selu poginulo 12 hrvatskih redarstvenika. Iako je policija u početku bila nositelj obrane grada, ona je obavljala i standardne policijske poslove. Kako je u Vukovaru početkom 1991. bilo u policiji zaposleno samo 25 posto djelatnika hrvatske nacionalnosti, pomoć u popunjavanju vukovarske policijske uprave dale su PU Varaždin, Čakovec i Slavonski Brod. Pole je istaknuo kako je u vukovarskoj bitci sudjelovalo preko 720 policajaca, od kojih je 70 poginulo, 100 je ranje-

no, a njih 170 zatočeno je u srbijanskim logorima. Nijedan policajac nije preživio dolazak srpske vojske u centar nakon pada Vukovara, jer ih je 7 ubijeno. Stipo Pole je završno napomenuo kako u hrvatskoj javnosti zapravo nije shvaćen doprinos policije u vukovarskoj bitci, te je on čak i omalovažavan, pa bi zato u budućnosti trebalo raditi na tome da se ta percepcija promijeni.

O ulozi zdravstvenog sustava u obrani Vukovara govorila je mr. sc. Vesna Bosanac, dr. med. (suautori Štefan Biro, dr. med. i Binazija Kolesar), ravnateljica vukovarske bolnice 1991. godine. Dr. Bosanac uvodno je predstavila situaciju u vukovarskoj bolnici prije početka većih ratnih zbivanja (do kolovoza 1991.), pa je nastavila s prikazom rada u ratnim okolnostima. U Vukovaru je od kolovoza do studenog 1991., kad je grad bio u okruženju, ostalo 15.000 stanovnika (od prijašnjih 40.000), a u Medicinskom centru Vukovar ostalo je i dalje raditi samo 350 djelatnika (prethodno je bilo 933 zaposlena). Prema novom ustroju bolnice prioritet dobivaju Hitni prijem ranjenika, Ratna kirurgija, Jedinica za reanimaciju i intenzivno liječenje. Veliki broj djelatnika napustio je radna mjesta i otišao je u Srbiju, a dio odlazi u ratom neugroženi dio Hrvatske. Od kolovoza do studenoga u bolnicu je zaprimljeno 4000 pacijenata od kojih 3474 ranjenika (u rujnu je pristiglo 700, listopadu 1200, u studenom 750), od kojih 1581 pripadnik ZNG-a, 284 pripadnika MUP-a i 1305 civila. Tijekom kolovoza 1991. godine bolnica je, kao i cijeli grad, svakodnevno bombardirana i razarana. Od 25. 8. do 20. 11. na bolnicu svakodnevno pada preko stotinu projektila i bombi. U bolnici se jednaka medicinska pomoć pruža kako braniteljima i civilima, tako i neprijateljskim vojnicima. U ukupnom broju ranjenika preko 60% je civila. U listopadu i studenom dnevno je primano između 80 i 90 ranjenika. Zdravstvena zaštita bila je organizirana i u civilnim protuatomskim skloništima i podrumima, pa je tako i u podrumu zgrade Borovo-Komerca djelovala rezervna bolnica i tu su se nakon bolničkog tretmana evakuirali lakši ranjenici i bolesnici. U listopadu je uspješno evakuirano 112 težih ranjenika od strane "Liječnika bez granica". Iako je sklopljen Sporazum o neutralizaciji i slobodnoj evakuaciji bolnice, a potom i civilnog stanovništva jugoslavenska vojska i srpske paravojne jedinice okupirali su grad, a cjelokupnu medicinsku i ostalu pomoć oduzela je jugoslavenska vojska, dok je 20. studenog na Ovčari mučeno i pogubljeno 200 zarobljenika iz vukovarske bolnice. Završno, dr. Bosanac je napomenula kako je u srbijanskim logorima boravilo preko 6.500 Vukovaraca, a s njima zajedno i brojni liječnici koji su nastavili pružati liječničku pomoć i u zatvorima. Nažalost, kao i mnogi civili u gradu stradali su i zdravstveni radnici pa je tako 20 djelatnika bolnice ubijeno na Ovčari, 10 djelatnika ubijeno je tijekom napada na grad i nakon okupacije grada, a troje djelatnika je zarobljeno i vode se kao nestali.

Marica Topić, dr. med. (suautori Josip Husar, dr. med. i grof Jakob Eltz Vukovarski) održala je referat pod naslovom *Opsada Vukovara 1991. – zbrinjavanje i evakuacija ranjenika.* Kao uvod u predstavljanje rada saniteta dr. med. Marica Topić iznijela je osnovne karakteristike vukovarskog bojišta

na kojem su srpske snage imale potpunu kontrolu zračnog prostora, a hrvatske snage koje su bile ograničeno sposobne za napadna djelovanja, držane su u okruženju. Jedina komunikacija iz grada bila je prema Vinkovcima preko Marinaca i Bogdanovaca. Plan djelovanja saniteta bio je da se ranjenike treba zbrinjavati u Vukovaru, a transportirati kopnenim putem kad je to moguće. Sanitetsko osoblje se sastojalo od Vukovaraca, kirurško-anesteziološke ekipe iz Zagreba i ostalih dijelova Republike Hrvatske, te sanitetsko-transportnog voda MUP-a s 20 terenskih sanitetskih vozila kapaciteta 120-ak bolesnika, dok je u pratnji još bila i postrojba antiterorističke policije Lučko, te dvije mobilne kirurške ekipe. Evakuacija se vršila do Vinkovaca, a nerijetko čak sve do Zagreba i Čakovca terenskim vozilima. Svaki prolazak konvoja s ranjenicima bio je zapravo jedan proboj koji su provodili zapovjednik obrane Vukovara i Zapovjednik konvoja. Konvojima je u grad uneseno 15.800 kg sanitetskih sredstava koji su sanirali posljedice operacija i evakuacija 632 ranjenika. U ovome periodu je u Vukovaru ranjeno pet djelatnika sanitetskog voda SJP MUP-a RH. Marica Topić je zaključno napomenula kako Vukovarskom sanitetu nije rad ometao samo neprijatelj, već i nedjelotvornost sanitetskog stožera ministarstva zdravstva, te miješanje nadležnosti MUP-a, ZNG-a i Ministarstva zdravstva.

O radu i organizaciji ratne kirurgije u Vukovaru 1991. govorio je Zoran Aleksijević, dr. med. Zoran Aleksijević je u svome izlaganju iznio iskustva koja je on imao kao voditelj Odjela kirurgije vukovarske bolnice, kao i podatke o samom radu odjela na čijem je bio čelu. Do sedmog mjeseca 1991., kada je došlo novo vodstvo, nije se u vukovarskoj bolnici razgovaralo o mjestu za rad u slučaju da dođe do ratnih uvjeta. Tek tada se prišlo prilagođavanju atomskog skloništa u bolnici i u prvom dijelu skloništa napravljena je šok-soba, dok je ostali dio poslužio za smještaj obitelji djelatnika bolnice, pa su tako zaposleni mogli biti 24 sata na raspolaganju. Kirurška je ambulanta bila povezana s malom kirurškom salom. Dr. Aleksijević je istaknuo kako je zbog stalnog osipanja broja liječnika koji su napuštali Vukovar, u kolovozu bolnica ostala bez ijednog anesteziologa, ali je u rujnu dobrovoljnim dolaskom dvojice anesteziologa osiguran nesmetan rad. Zbog teških uvjeta koji su vladali u opkoljenom gradu, rad u vukovarskoj bolnici je često improviziran, pa su tako obavljane operacije na nosilima, a u hodnicima su postavljeni dodatni kreveti, dok su u mnogim slučajevima pacijenti bili smještani i na pod skloništa. Na kraju dr. Aleksijević je napomenuo da je unatoč svim poteškoćama, smrtnost ranjenika u vukovarskoj bolnici u listopadu bila u samo dva posto, te da je evidencija o ranjenicima vođena na sedam različitih mjesta tako da je u kirurgiji bolnice evidentirano oko 1.100 velikih operacija (25 - 89 dnevno), koje su vršene na pacijentima starosti od 6,5 mjeseci do 88 godina.

Ravnatelj Instituta Ivo Pilar, dr. sc. Vlado Šakić (suautori dr. sc. Renata Franc i Ivana Vrselja) u svome referatu predstavio je rezultate istraživanja koje je institut izvršio na temu *Percepcija rata u javnosti Vukovarsko-srijemske županije - osamnaest godina poslije.* Dr. Šakić je napomenuo kako je u

razdoblju od 1991. do 2002. godine u Vukovarsko-srijemskoj županiji poginulo, ubijeno ili umrlo od posljedica rata ili se još uvijek smatra nestalim osobama približno 5.811 osoba ili 2,5% prijeratnog stanovništva županije. Rat je gotovo potpuno uništio multietničke lokalne zajednice i različite društvene odnose narodnosnih skupina. Ako je prisutno različito vrednovanje ratnih sukoba, a naročito njihovih pokretača, istakao je dr. Šakić, rekonstrukcija lokalnih zajednica bit će otežana i spora. Istraživanje je zato imalo za cilj provjeriti koliki je udio stanovnika VSŽ koji su doživjeli ratna iskustva s obzirom na narodnost, zatim kakva je percepcija stanovnika VSŽ o prisutnosti rata u različitim životnim kontekstima s obzirom na narodnost, kakvi su stavovi stanovnika VSŽ o žrtvama rata s obzirom na narodnost, kakvi su stavovi stanovnika VSŽ o ratnim zločinima tijekom rata, te njihovom procesuiranju s obzirom na narodnost. Istraživanje se temeljilo na usmenom anketiranju 700 punoljetnih stanovnika VSŽ od čega ih je 420 hrvatske narodnosti, 160 srpske narodnosti i 120 ostalih (Ukrajinci, Mađari, Rusini itd…). Anketa je vršena po kućanstvima na području VSŽ tijekom srpnja i kolovoza 2009. g. Otkriveno je kako je manja prisutnost teme rata kod sudionika srpske narodnosti nego hrvatske i ostalih narodnosti. Iz istraživanja proizlazi kako velika većina građana srpske narodnosti (84%) smatra da su Hrvati i Srbi podjednako žrtve rata, dok to misli 12% građana hrvatske narodnosti; 10% ispitanika srpske narodnosti smatra da je žrtava bilo više sa srpske strane; 1% ispitanika srpske narodnosti smatra da su žrtve bili isključivo Hrvati. Hrvati i pripadnici ostalih narodnosnih skupina u znatno manjem postotku smatraju da su pripadnici hrvatske narodnosne skupine počinili ratne zločine nad Srbima nego što Srbi smatraju da su pripadnici srpske narodnosne skupine počinili ratne zločine nad Hrvatima. Razlog tome može biti činjenica što je Domovinski rat u Hrvatskoj bio obrambeni rat. Istraživanje je pokazalo da pripadnici srpske narodnosti u većem postotku nego pripadnici hrvatske narodnosti smatraju da ne bi trebalo kazniti sve počinitelje ratnih zločina, dok u usporedbi s pripadnicima hrvatske i ostalih narodnosnih skupina, veći postotak pripadnika srpske narodnosne skupine smatra da postoji opravdanje za pojedine počinjene ratne zločine. Zahvaljujući ovome istraživanju, istaknuo je dr. Šakić, nameće se zaključak kako pripadnici hrvatske narodnosti i ostalih narodnosti uglavnom imaju slične stavove o istraživanim pitanjima, a dok se stavovi pripadnika srpske narodnosti većinom razlikuju od stavova pripadnika hrvatske i ostalih narodnosti. Zaključno je istaknuto kako različite percepcije Domovinskog rata u Hrvatskoj od strane pripadnika hrvatske narodnosti i ostalih narodnosti s jedne strane i srpske narodnosti ukazuju na to da je socijalna rekonstrukcija zajednice u VSŽ spora i otežana.

Mateo Žanić, iz Instituta Ivo Pilar - područni centar Vukovar, imao je izlaganje na temu *Vukovarska bitka i simbolička rekonstrukcija prostora*. Mateo Žanić je u svome izlaganju iznio podatke o percepciji Vukovara od strane Hrvata, tj. građana Vukovara koje su Srbi protjerali s jedne strane i pogled pobunjenih Srba koji su Vukovar osvojili i okupirali s druge strane.

Istaknuto je kako je u opsadi Vukovara, koja je trajala od kolovoza do studenog 1991., oštećeno ili uništeno više od 80% objekata u gradu. Od 18. 11. 1991. grad dolazi pod kontrolu lokalnih Srba i JNA, da bi završetkom procesa "mirne reintegracije" (15. 01. 1996.-15. 01. 1998.) 15. siječnja 1998. grad reintegriran u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. Prilikom srpske kontrole grada (studeni 1991.-1996/98.) temeljna poruka koja se kroz simboličko prenosi poruka je oslobođenja grada, a ona crpi smisao iz Drugog svjetskog rata, a važna je također i poruka svetosti srpske zemlje. U tom periodu dolazi i do manje rekonstrukcije grada, pa mjesta sjećanja postaju Crkva sv. Nikolaja i groblje u "Aleji osloboditelja". Srbi su, napominje Žanić, imali i svoje obljetnice koje su slavili, pa se tako 18. 11. slavio Dan oslobođenja grada, a 14. 9. dan kada su počele borbe za konačno oslobođenje grada Vukovara. Od 1998. slavi se 18. 11. kao dan kadu su prestale borbe u Vukovaru, a 28. lipnja slavi se Vidovdan. Za vrijeme srpske okupacije izvršeno je u Vukovaru i preimenovanje ulica pa je tako primjerice Ulica Stjepana Radića preimenovana u Ulicu Puniše Račića. Hrvatska rekonstrukcija prostora odvijala se od 1998. preko izgradnje Crkve sv. Filipa i Jakova, Hrvatskog doma, spomenika (Bolnica, Ovčara, Novo groblje, Bijeli križ na ušću Vuke, bista Franje Tuđmana, kip Marka Marulića), obilježavanjem 18. 11. kao Dana sjećanja, zatim proslavom Dana svetog Bone, slavljenjem adventskih svečanosti itd. Dominantna poruka koja se kroz simboliku prenosi u javnom životu jest ključna uloga Vukovara u Domovinskom jer je on grad koji je dao poseban doprinos u obrani i stvaranju hrvatske države.

Marko Damiš je imao referat na temu *Vukovarska bitka prema "Glasu Slavonije" i "Vjesniku" (25. kolovoza – 28. studenoga 1991.)* Marko Damiš, profesor povijesti, kroz svoje je izlaganje predstavio teme koje su bile zastupljene o vukovarskoj bitci u ova dva hrvatska medija, a koje čine mozaik podataka ili kroniku jednog vremena. Autori priloga u tim novinama su bili hrvatski ratni izvjestitelji koji su svakodnevno javljali o događajima u Vukovaru i okolici od 25. 8. do 28. 11. 1991. Tekstovi govore o aktivnostima hrvatske vojske i policije kao i postrojbi JNA i "četnika", o dezertiranju vojnika JNA, o blokiranju vukovarske vojarne, o korištenju kazetnih bombi i bojnih otrova, epidemijama koje su vladale u gradu (šarlah, plinska gangrena), o problemima s pokapanjem mrtvih, o uhićenjima djelatnika bolnici itd. Novine donose i prve tekstove koji govore o "izdaji" Vukovara. Damiš je napomenuo kako je zajednička karakteristika svih tekstova da događaje predstavljaju jednostrano (iz hrvatskog kuta), kao i da je prisutna određena doza subjektivnosti u kreiranju tekstova. Rečeno je i kako su članci imali važnu ulogu u podizanju i održavanju morala kako branitelja i civila u gradu i izvan njega, tako i novinara koji su i sami stradavali od posljedica ratnih djelovanja. Damiš je na kraju istaknuo kako nema velikih razlika u izvješćivanju od strane "Glasa Slavonije" ili "Vjesnika" s obzirom na činjenicu da je jedan list regionalni, a drugi nacionalni (izlazio je u cijeloj zemlji).

Prvo izlaganje drugoga dana skupa imao je Slaven Ružić, arhivist iz Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata (HMDCDR). On se predstavio radom koji je govorio o *Gubicima srpskih snaga tijekom srpske agresije na Vukovar 1991. - na temelju arhivskog gradiva tzv. RSK.* Ružić je uvodno napomenuo kako je najveći problem pri određivanju točnog broja poginulih srpskih vojnika i civila u Vukovarskoj bitci predstavljao nedostatak dokumenata postrojbi JNA koje su podnijele najveće gubitke, jer su napadale na glavne točke obrane grada. To gradivo se danas čuva u Beogradu, te je nedostupno hrvatskim istraživačima. Sve vojne i civilne službe koje su djelovale na privremeno okupiranom području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema slale su izvješća o stradanjima i obiteljima stradalih u sukobu u Knin, kao upravni centar tadašnje RSK i kada je Knin 1995. godine oslobođen ista je gotovo u potpunosti pala u ruke hrvatske države, koja ju je predala Centru na daljnju obradu i sređivanje. Prema dosadašnjoj evidenciji Centra, tijekom 1991. godine, uključujući i razdoblje prije i poslije bitke za Vukovar, poginulo je 348 osoba srpske nacionalnosti koje su imale prebivalište na području predratne općine Vukovar. Od toga broja, 201 osoba je bila pripadnik srpske Teritorijalne obrane s područja grada Vukovara i okolnih sela. Ukupno je, ravnajući se kriterijima računalne baze Centra, pod raznim okolnostima poginuo 181 vojnik, sedam ih je ubijeno, šestero se smatra nestalima, jedan je izvršio suicid, šestero je preminulo u bolnicama nakon ranjavanja, dok se za ostale uzroci pogibije ne mogu utvrditi. Od 181 poginulog vojnika većina je stradala u izravnoj borbi protiv pripadnika hrvatskih postrojbi, petero je stradalo uslijed topničkih napada, dok je dvoje poginulo nesretnim slučajem. Obradom dokumenata evidentirano je i 16 pripadnika regularne JNA, većinom ročnih vojnika, koji su stradali u Vukovaru i okolici 1991. godine, kao i 7 poginulih dobrovoljaca, uglavnom pripadnika Arkanovih "Tigrova". Na kraju izlaganja Ružić je istaknuo kako se nada da će se s dokumenata skinuti oznaka tajnosti i da će oni biti dostupni bilo hrvatskim bilo srpskim istraživačima i da će se doći do konačne brojke poginulih vojnika JNA u istočnoj Slavoniji tijekom operacija vođenih 1991. godine kao i pripadnika srpskih dobrovoljačkih postrojbi.

Voditelj Instituta Ivo Pilar - Područni centar Vukovar prof. dr. sc. Dražen Živić (suautori mr. sc. Ivo Turk i brigadir Franjo Čanaki) je izložio *Problematiku vukovarske bitke iz geografsko-demografskog aspekta.* Dr. Živić je u svom izlaganju napomenuo geografska obilježja vukovarske obrane na način da je prikazao dužinu linije obrane od sjevera prema jugu koja je iznosila u periodu 24. 8.-15. 9. ukupno 27 km, od 15. 9. 18 km, a od 2. 10. 14 km. Zračna udaljenost najsjevernije (od Trpinjske ceste-caffe bar Zürich) i najjužnije točke (izlaz prema Sotinu) bila je ukupno 10,56 km, a dubina bojišnice je bila mala, tako da je uspješnost obrane određena i nepovoljnim geografskim obilježjima. Što se tiče demografskog aspekta, dr. Živić je grafički prikazao ukupan broj stanovništva od 1948. završno s 1991. kada je u Vukovaru boravilo 45.000 ljudi. Također je istaknuta i etnička struktura u Vukovaru (Hrvati 47%, Srbi

32% i ostali 21%). Što se tiče demografskih gubitaka, prema različitim podacima u Vukovaru je smrtno stradalo od 1.600-1.700 osoba, ranjeno je oko 2.500 osoba, a u logore je odvedeno oko 5.000 osoba. Prema UNTAES-u i Jacquesu Kleinu u vukovarskoj bitci je poginulo 1.700 Hrvata, 2.100 je ranjeno, a 3.000 je nestalo. Srpski gubici su prema istom izvoru (UNTAES) iznosili 3.000 mrtvih, 7.200 ranjenih i 100 nestalih. Dr. Živić je u svom izlaganju iznio podatak kako je iz Vukovara i okolnih naselja (Sotin, Lipovača i Grabovo) protjerano 23.000 osoba i podatak da je Vukovar pretrpio oko 9,5 milijardi kuna izravnih ratnih šteta (gospodarstvo, infrastruktura i privatna imovina). U referatu je zaključno istaknuto kako je u odnosu na 1991. (45.000) u Vukovaru došlo do promjena u ukupnom broju stanovništva jer je 2001. u gradu živjelo 15.000 ljudi manje, a isto tako je 2007. u Vukovaru izmjeren veći mortalitet, a manji natalitet (350 osoba je umrlo, a 270 djece živorođeno) negoli 1991. (380 djece živorođeno, a 360 osoba umrlo).

Mr. sc. Patricija Kajić Kudelić predstavila je rezultate svojeg istraživanja na temu *Rad Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju kroz oči logoraša - komparativna analiza.*

Predstavila je rezultate istraživanja koje je obavila 2001. i 2007. godine, a koja su bila usmjerena na stavove žrtava o sudu u Haagu. Istraživanje je vršeno telefonskim anketiranjem na uzorku od 50 (2001.) i 100 (2007.) osoba. Svi ispitanici su bili članovi Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora (HDLSKL). Ispitanici su odgovarali na pitanja kao što su:

- Da li je utvrđivanje istine u ovom trenutku (kao oblik nematerijalnih reparacija) važno za vas kao žrtvu za događaje koje ste doživjeli?
- Prema vašem mišljenju da li je utvrđivanje istine važna preventivna mjera za moguća buduća kršenja?
- Koja vrsta reparacija bi bila od najveće pomoći u Vašem konkretnom slučaju, koja vrsta mjera bi imala najpozitivniji učinak na vaš položaj kao žrtve?
- Da li je za vas kao žrtvu utvrđivanje istine o događanjima tijekom Domovinskog rata važno?
- Da li smatrate da MKSJ između ostaloga utvrđuje i istinu o tome što se tijekom Domovinskog rata događalo?
- Kako biste vi ocijenili rad Suda na Vašu osobnu situaciju kao žrtve?

Iz rezultata istraživanja vidljiv je, istaknula je mr. sc. Kajić Kudelić, dobar odaziv ispitanika koji su željeli da se glas žrtava čuje, ali i njihovo inzistiranje na važnosti utvrđivanja istine kroz rad Suda, a što prema 2/3 ispitanika, on to ne čini. Zaključno je napomenuto kako je kroz odgovore ispitanika vidljivo nezadovoljstvo radom Suda jer prema njihovom mišljenju on nije ishodio pravdu za žrtve Domovinskog rata.

Prof. dr. sc. Vine Mihaljević (suautorica Ivana Bendra, prof.) imao je referat na temu *Tragovi svetoga u obrani Vukovara* u kojem je nastojao pokazati koji su to "tragovi svetoga" među vukovarskim braniteljima i civilima, a potom i zatočenicima srpskih koncentracijskih logora, a koje su isti koristili u svojim svakodnevnim aktivnostima. Pokazao je fotografije brojnih vukovarskih branitelja s krunicom oko vrata (iako krunicu mnogi nisu znali niti moliti, ali im je služila kao utjeha i nada u teškim vremenima), zatim to su mise koje su služene i po vukovarskim podrumima u teškim uvjetima. Dr. Mihaljević je istakao na koji način su nastali brojni "tragovi svetoga", pa je tako dan primjer izrađenih vunenih križića na lančiću u logoru Sremska Mitrovica 1992., pa crteža na odjeći (motiv križa na potkošulji ili Isusovog lika na majici), zatim crteža izrađenog olovkom na vreći šećera od 20 kg a koji prikazuje "Posljednju večeru". Također u zatočeništvu su nastali brojni crteži s molitvama na također improviziranim materijalima (ambalažni karton u koji su se pakirale sardine, na ambalažnom kartonu za pakiranje keksa itd.). Dr. Mihaljević je na kraju svoga izlaganja rekao kako su vidljive tri dimenzije religioznog iskustva u obrani Vukovara, a to su kristološka, marijanska i svetačka.

Petar Brozović je iznio neka od svojih sjećanja kroz referat *Vukovarska bitka – vlastito doživljavanje (skica za dokument).* Petar Brozović je dao osvrt na vukovarsku bitku prema vlastitim sjećanjima, od kojih je značajan dio objavio u nekoliko knjiga. Govorio je o ulasku "teritorijalaca" u grad i pogibijama nakon srpskog osvajanja grada, o svom uhićenju, boravku u vukovarskoj "kasarni" itd. Svoja sjećanja na bitku i pogotovo na svoje dane u četveromjesečnom zatočeništvu u Srbiji opisao je u knjigama "Između života", "Čuvari Vukovara" i "Pamćenje zaborava".

Zlatko Šimunović, dr. med., u svome je izlaganju opisao svoja sjećanja na *Umjetničku koloniju u Borovo-Komercu ratne 1991. godine.* Govorio je o vlastitim iskustvima iz bolnice u Borovo Komercu s naglaskom na rad umjetničke kolonije ili likovne radionice koju je osnovao bolničar Ivan Baranjek, a koji je u slobodno vrijeme bio slikar, kipar i pjesnik. Baranjek je uspijevao u skromnim uvjetima skloništa Borova baviti se i umjetnošću kojom je i zainteresirao i druge. Nažalost Ivan Baranjek je izveden iz skloništa Borovo Komerca 19. studenoga i do danas se vodi kao nestali. Svoja iskustva iz Vukovara 1991. Zlatko Šimunović je opisao u knjizi "Vukovarski dnevnik".

Mr. sc. Sandra Cvikić, iz Instituta Ivo Pilar - područni centar Vukovar, održala je referat na temu *Relevantnost sociološko-teorijskog okvira interpretacija naracija Vukovarske bitke.* Mr. sc. Sandra Cvikić se u svom izlaganju osvrnula na značajnu narativnu književnu produkciju o vukovarskoj bitci i Vukovaru koja je nastala od 1991. do danas u kontekstu sociološkog okvira u kojem su isti narativi nastali. Podsjetila je na brojna objavljena sjećanja i priče iz Vukovara i o Vukovaru kao što su "Grad je bio meta", "Piše Sunja Vukovaru", "Priče iz Vukovara", "Čuvari Vukovara", "Pogled u nepovrat", "Cesta žute boje", "Vukovarske uspomene", "Vukovarski dnevnik Marije

Smek", "Halo mama", "Kud narodna vojska krene", "Vukovarski dnevnik", "Ništa lažno", "Od kalvarije do pakla", "Glavu dolje, ruke na leđa", "Zapisi iz srpskih logora" itd.

Zadnje izlaganje na ovome skupu imao je Petar Elez, ravnatelj Državnog arhiva u Vukovaru**.** On je govorio o *Konvencionalnom i nekonvencionalnom arhivskom gradivu o Vukovarskoj bitci kod pravnih i privatnih osoba u RH.* Petar Elez je u svom izlaganju dao pregled stvaratelja i imatelja arhivskog gradiva o Vukovarskoj bitci. Gradivo o vukovarskoj bitci stvarali su tijela i organi državne vlasti i uprave Republike Hrvatske, Ustrojbene cjeline MORH-a i Oružanih snaga Republike Hrvatske, postrojbe JNA i paravojne postrojbe pobunjenih Srba na području Republike Hrvatske, zatim paradržavna tijela vlasti tzv. Republike Srpske Krajine. Zbog ratnih zbivanja to je gradivo završilo na raznim adresama, a između ostalih ono danas čuvaju arhivske i muzejske ustanove, tijela i organi državne vlasti i uprave, udruge branitelja i zatočenika srpskih koncentracijskih logora, civilne udruge i privatne osobe. U HMDCDR-u se čuva gradivo koje je prikupljeno u vojno-redarstvenim akcijama "Bljesak" i "Oluja", kao npr. *Dokumentacija SUP-a Vukovar 1992. – 1997.*; *Ministarstva obrane RSK - Uprava Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem*; *11. Slavonsko-baranjskog korpusa SVK 1992. – 1997.*; *Zonskog stožera TO - Istočna Slavonija, Zapadni Srijem i Baranja*. U Središnjem vojnom arhivu MORH-a dokumentacija o vukovarskoj bitci može se pronaći u sljedećim fondovima: *Zapovjedništvo Zbora narodne garde* i *Zapovjedništvo Glavnog stožera Hrvatske vojske*, zatim u fondu *Zapovjedništvo Operativne zone Osijek - (Zapovjedništvo obrambenih snaga istočne Slavonije i Baranje),* u fondu *Zapovjedništvo Operativne grupe Vukovar*, u fondu *Zapovjedništvo 204. Vukovarske brigade* kao i u fondu *Komanda 5. vojne oblasti*. U Memorijalnom centru Domovinskog rata u Vukovaru nalaze se novinski članci, fotografije, videozapisi, zemljovidi itd. Zaključno o vukovarskoj bitci podaci se još mogu pronaći i u Vojnom muzeju MORH-a, Hrvatskom društvu logoraša srpskih koncentracijskih logora i u Centru za obavješćivanje i motrenje u Vukovaru i Vinkovcima.

Završno treba čestitati organizatorima na kvalitetno pripremljenom i realiziranom skupu, kao i svim sudionicima koji su predstavili svoje radove. Skup je održan u Kongresnoj dvorani Ružičkine kuće koja zadovoljava sve tehničke uvjete za kvalitetan simpozijski rad i za održavanje različitih kulturnih događaja. Iako su sve teme bile iznimno zanimljive i atraktivne, posjećenost skupa nažalost nije bila velika (prvi dan oko 50-ak osoba, drugi dan oko 30), pa se treba nadati da će sljedeći skup biti puno posjećeniji i svakako još bolje medijski popraćen jer je to Vukovar sigurno zaslužio.